

Scientific Journal

Journal of Research in Educational Systems

Volume 15, Issue 55,
Pp. 120-132
Winter 2022

Print Issn: 2383-1324

Online Issn: 2783-2341

Indexed by ISC

www.jiera.ir

Journal by
Research in Educational
Science is licensed under a
Creative Commons
Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Document Type:
Original Article

✉ Corresponding Author:

K_hamidzadeh@cfu.ac.ir

Receive Date: 2 July 2021

Revise Date: 15 November 2021

Accept Date: 06 December 2021

Publish Date: 05 January 2022

How to Site: Hamidzadeh, K. (2022). Analysis of Education in Multi-Grade Classes of COVID-19 Pandemic Conditions: A Case Study in Markazi Province. *Journal of Research in Educational Science*, 15(55), 120-132.

[doi: 10.23831/23831324.1400.15.55.10.8](https://doi.org/10.23831/23831324.1400.15.55.10.8)

Analysis of Education in Multi-Grade Classes of COVID-19 Pandemic Conditions: A Case Study in Markazi Province*

Katayoon Hamidzadeh✉

Assistant Professor, Educational Sciences Dept, Farhangian University, Tehran, Iran

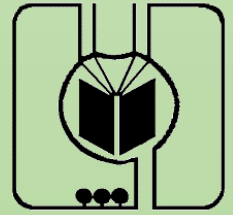
Abstract

The aim of this study was to analyze the education in multi-grade classes in the days of coronary heart disease and virtual education. For this purpose, a qualitative approach and a descriptive phenomenological method were used. The statistical population includes 187 teachers of multi-grade primary schools in the years 2020-2021 in Markazi province. 5 teachers were purposefully selected, then 10 other teachers were identified and studied by introducing the previous ones by snowball sampling. Were located. The data of this study were saturated from interviews with 15 people. Semi-organized interviews were used to collect data. Analyzing the data with a clause pattern and during 7 steps including: careful study of interviews, extraction of main themes, formulation of known meanings, classification of codes, integration of codes, clarification of the structure of the phenomenon, final validation; Done. Findings of the research were divided into 5 main themes including restructuring of multigrade classrooms, students, parents, teachers and educational facilities and 17 sub-themes. The results show that in the days of the outbreak of coronary heart disease, education in multi-grade classes has been removed from being multi-grade and as a result, the benefits of this type of training have been reduced. Also, the limitations of e-learning in multi-grade classes due to lack of access to smartphones and the Internet have become more apparent.

Keywords:

Elementary school, COVID-19 Pandemic, Multi-grade classes, Virtual education.

* The present article is an independent research

نشریه علمی

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۵، شماره ۵۵،
ص ۱۲۰-۱۲۲
زمستان ۱۴۰۰

شاپا (چاپی): ۲۳۲۴-۲۳۸۳
شاپا (الکترونیکی): ۲۳۴۱-۲۷۸۳
نمایه در ISC

www.jiera.ir

نشریه علمی
پژوهش در نظام‌های آموزشی تحت قانون
بین‌المللی کپی‌رایت
Creative Commons: BY-NC می‌باشد.

نوع مقاله:

مقاله اصیل پژوهشی

✉ نویسنده مسئول:

k_hamidizadeh@sbu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۸/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

استناد به این مقاله: حمیدی زاده، ک. (۱۴۰۰).

بررسی آموزش در کلاس‌های چندپایه در همه‌گیری

بیماری کرونا: مطالعه موردی در استان مرکزی.

پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۵۵)، ۱۲۰-۱۲۲.

doi: 20.1001.1.23831324.1400.15.55.10.8

بررسی آموزش در کلاس‌های چندپایه در همه‌گیری بیماری کرونا: مطالعه موردی در استان مرکزی *

کتایون حمیدی زاده ✉

استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر باهدف تحلیل آموزش در کلاس‌های چندپایه در ایام شیوع بیماری کرونا و آموزش مجازی صورت گرفته است. بدین منظور از رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی استفاده شد. جامعه‌ی آماری شامل ۱۸۷ نفر از معلمان مدارس ابتدایی چندپایه در سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در استان مرکزی است که ۵ معلم به‌صورت هدفمند انتخاب شدند، سپس ۱۰ معلم دیگر از طریق معرفی نقرات قبلی به‌صورت نمونه‌گیری گلوله برفی شناسایی و مورد مطالعه قرار گرفتند. اطلاعات این پژوهش از مصاحبه با ۱۵ نفر به حد اشباع رسید. جهت جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه سازمان‌یافته استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با الگوی کلازی و در طی ۷ مرحله شامل: مطالعه‌ی دقیق مصاحبه‌ها، استخراج مضامین اصلی، فرموله کردن معانی شناخته شده، دسته‌بندی کدها، تلفیق کدها، روشن شدن ساختار پدیده، اعتبارسنجی نهایی؛ انجام شد. یافته‌های حاصل از پژوهش در ۵ مضمون اصلی شامل تغییر ساختار کلاس‌های چندپایه، دانش‌آموزان، والدین، معلمان و امکانات آموزشی و ۱۷ مضمون فرعی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد در ایام شیوع بیماری کرونا آموزش در کلاس‌های چندپایه، از حالت چندپایه بودن خارج شده است و در نتیجه از مزایای این نوع آموزش کاسته شده است. همچنین محدودیت‌های آموزش مجازی در کلاس‌های چندپایه ناشی از عدم دسترسی به گوشی هوشمند و اینترنت بیشتر بروز پیدا کرده است.

واژه‌های کلیدی:

آموزش مجازی، دوره‌ی ابتدایی، کلاس‌های چندپایه، همه‌گیری کرونا

* مقاله حاضر به‌صورت پژوهشی مستقل انجام شده است.

جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت روستاییان به شهرها، کاهش جمعیت کشور و بالارفتن سن ازدواج، باعث کاهش جمعیت دانش‌آموزی و در نتیجه افزایش کلاس‌های چندپایه شده است و تنها دبستان‌های روستاهای پرجمعیت و مراکز بخش‌ها دارای کلاس‌های تک‌پایه هستند (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷).

در ایران بیش از یک میلیون دانش‌آموز در کلاس‌های چندپایه تحصیل می‌کنند و متأسفانه استفاده از سرباز معلمان و یا معلمانی با مدرک نامرتب به تدریس و آموزش ندیده کیفیت تدریس در کلاس‌های چندپایه را کاهش داده است (مرتضوی زاده، ۱۳۸۸). بیشتر معلمان شاغل در کلاس‌های چندپایه مشکلات خود را کمبود زمان تدریس، عدم آمادگی برای مدیریت این‌گونه کلاس‌ها، عدم تناسب محتوا با ماهیت کلاس‌ها و روشن نبودن چگونگی ارزشیابی یادگیری می‌دانند (آقازاده، ۱۳۸۹).

در تحلیل کلاس چندپایه، دو دیدگاه اصلی مخالف و موافق وجود دارد. برخی این کلاس‌ها را جز معضلات آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و برخی دیگر وجود این کلاس‌ها را به‌مانند فرصتی برای یک عمل آموزش‌وپرورش بهینه به شمار آورده‌اند (بهمن نیا و محمودیان آذر، ۱۳۹۶). از جمله مزایای کلاس‌های چندپایه می‌توان به تک‌آموزگاری برای تمامی پایه‌ها اشاره کرد از طرفی به این علت که معلم بیشتر به برنامه‌ریزی و مشاوره می‌پردازد، نقش مربیگری کمتری ایفا می‌کند و کودکان به‌ناچار بیشتر به امکانات خود متکی می‌شوند (Proehl, 2013). در پژوهش‌های داخلی نیز به این موضوع پرداخته شده است، غفوری و کریمی (۱۳۹۷) در بررسی تجارب زیسته معلمان در رابطه با مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه دریافتند که به اعتقاد معلمان امکاناتی نظیر استفاده از دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر، تثبیت یادگیری از طریق همیار معلم، توسعه مهارت‌های اجتماعی در کلاس‌های چندپایه وجود دارد و در کنار این مزایا، محدودیت‌هایی مانند کمبود زمان و مشکل کنترل کلاس نیز در این کلاس‌ها مطرح است. در کلاس‌های چندپایه هم معلمان و هم دانش‌آموزان بار سنگینی از آموزش را بر دوش می‌کشند. اکثر پژوهش‌های

یکی از انواع سازمان‌دهی که امروزه در دستگاه‌های آموزشی از نظر سن، درجه و سطح دانش‌آموزان وجود دارد؛ سازمان‌دهی کلاس‌ها به دو صورت تک‌پایه و چندپایه است. موقعیت‌هایی مانند جوامع روستایی، به حدنصاب نرسیدن تعداد دانش‌آموزان در یک‌پایه تحصیلی، منجر به ایجاد کلاس‌های چندپایه می‌شود. کلاس‌هایی که یک معلم مجبور است چند پایه را به‌طور هم‌زمان در یک کلاس تدریس کند. صمدیان (۱۳۹۱) دلایل اصلی تشکیل کلاس‌های چندپایه در کشور ما را تعداد پایین دانش‌آموزان در مناطق روستایی، کمبود معلم و شرایط ساختاری و مالی آموزش‌وپرورش می‌داند. ضرورت تشکیل کلاس‌های چندپایه تقریباً در تمامی کشورهای دنیا وجود دارد. ویتنام از جمله کشورهایی است که منابع قابل توجهی را صرف کلاس‌های چندپایه نموده است. ژاپن نیز با تصویب قانون «اصلاح آموزش‌وپرورش در مناطق دورافتاده» در پی ارتقای استانداردهای کلاس‌های چندپایه است (سلیمانی و همکاران، ۱۳۸۹).

عده‌ای از محققان و صاحب‌نظران آموزشی بر این باورند که انتخاب کلاس‌های چندپایه در کشورهای مختلف، انتخاب میان دسترسی داشتن به آموزش و یا محرومیت از آن است. به همین دلیل در اکثر جوامع کلاس‌های چندپایه بر اساس ضرورت ایجاد شده است (Öztürk, 2015)؛ بنابراین تفاوت چندان میان کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در استفاده از کلاس‌های چندپایه نیست. این در حالی است که تحقیقات نشان داده است تشکیل و ارتقای کلاس‌های چندپایه در کشورهای مثل آمریکا و کانادا نه از روی اجبار بلکه به‌منظور تحقق اهداف بلندمدت صورت می‌گیرد (Wallace & Masvet, 2005). افزایش پوشش آموزش در این کشورها مدیون همین کلاس‌های چندپایه است. در نظام آموزشی ما نیز وجود کلاس‌های چندپایه واقعیتی اجتناب‌ناپذیر است (رحمانی، ۱۳۹۶). با توجه به شرایط اقلیمی کشور ما و وضع اقتصادی حاکم بر مناطق روستایی، تشکیل کلاس‌های چندپایه در دوره ابتدایی با امکانات آموزشی و رفاهی بسیار پایین، واقعیتی است که نباید نادیده گرفته شود، چراکه کاهش

انجام شده در ارتباط با کلاس‌های چندپایه در داخل کشور بر شناسایی مسائل و ارائه راهکار برای آن‌ها تمرکز داشته‌اند. معمولاً نظام آموزشی از معلمان و دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه انتظار دارند برنامه‌های درسی را دقیقاً همانند آنچه برای کلاس‌های تک‌پایه سازمان‌دهی شده است، اجرا کنند. کلاس‌های چندپایه دسترسی کودکان به‌ویژه دختران را به آموزش بیشتر کرده و نقش پررنگی در کاهش فقر و دستیابی به اهداف آموزشی داشته است. اکثر این مدارس در مناطقی دورافتاده و محروم جهان هستند که هم دانش‌آموزان و والدینشان و هم معلمان در شرایط سختی کار و زندگی می‌کنند (Aksoy, 2008). طاهری زاده و شعبانی در پژوهشی به بررسی برنامه درسی بومی شده و ضرورت کلاس‌های چندپایه (۱۳۹۸) پرداخته‌اند و بررسی‌هایشان حاکی از آن است ضرورت کلاس‌های چندپایه یکی از جنبه‌های مغفول برنامه درسی ملی است و با توجه به وجود این کلاس‌ها در نظام آموزشی رسمی کشور ما ارائه ساختارها و پشتیبانی‌های لازم جهت آموزش کیفی در این شرایط ضروری به نظر می‌رسد. بدری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان تجارب زیسته معلمان از آسیب‌ها و چالش‌های برنامه درسی کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی دریافتند که چالش اصلی کلاس‌های چندپایه، استفاده نکردن از معلمان باسواد تخصصی کلاس‌های چندپایه، نبود مدیریت نظام جبران خدمات مناسب معلمان، چالش‌های جانبی کلاس‌های چندپایه و محاسن و معایب کلاس‌های چندپایه است؛ بنابراین پژوهش می‌تواند با طراحی الگوی مناسب آموزش در کلاس‌های چندپایه و به‌کارگیری نظام مناسب جبران خدمات، بر اغلب چالش‌های کلاس‌های چندپایه غالب شد. در پژوهشی با عنوان بررسی و مقایسه یادگیری ضمنی و پیشرفت تحصیلی در کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی، خاک‌باز و همکاران (۱۳۹۵) دریافتند که بین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه تفاوت معنادار وجود ندارد. یافته‌های دیگر تحقیق نشان داده است که بین میزان یادگیری ضمنی در سه گروه تفاوت معناداری وجود دارد و این تفاوت به نفع دانش‌آموزان گروه چهارم با پنجم است.

در کنار این چالش‌ها و ویژگی‌هایی که برای کلاس‌های چندپایه مطرح شد؛ می‌بایست به این نکته اشاره کرد که در دو سال گذشته با شیوع ویروس کرونا در دسامبر ۲۰۲۰ آموزش هم در کلاس‌های تک‌پایه و هم در کلاس‌های چندپایه دستخوش تغییرات اساسی شد. سیاست‌های نظام آموزشی کشور ما تأکید بر این داشت که «یادگیری تعطیل نیست». به همین منظور، آموزش‌های مجازی دانش‌آموزان، تحت شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد) طراحی و اجرا شد. ساختار شبکه آموزشی شاد همانند ساختار مدرسه واقعی است؛ یعنی دانش‌آموزان وارد کلاس مجازی می‌شوند و معلم در همان زمان مطابق با برنامه کلاسی که مدیر مدرسه ارائه می‌دهد، حضور دارد و فرایند یاددهی - یادگیری را دنبال می‌کند (عباسی و همکاران، ۱۳۹۹). از آنجاکه آموزش مجازی، باهدف ساخت دانش مرتبط با تجربه فردی، یاددهی - یادگیری را به شیوه الکترونیکی اجرا و پشتیبانی می‌کند؛ پیش از شیوع ویروس کرونا، در سرتاسر جهان، دانشگاه‌ها و مدارس متعددی در ارائه دوره‌های خود از آموزش مجازی استفاده می‌کردند و ساختار، اهداف و بستر مناسبی را از گذشته برای چنین فرایند آموزشی مهیا کرده بودند؛ اما در نظام آموزشی ایران، علی‌رغم اینکه آموزش مجازی از سال ۱۳۸۰ به‌صورت رسمی شروع شده بود لیکن بنا بر شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی حاکم بر کشور، هیچ‌گاه به‌طور گسترده و مناسب از این آموزش استفاده نشده است (حمیدی زاده و امیری، ۱۴۰۰). در آموزش مجازی، شکل و نوع مناسبات فردی - اجتماعی دستخوش تغییر می‌شود و مناسبات جدیدی از روابط میان معلم و دانش‌آموز و فرایند کلاس درس ایجاد می‌گردد که بررسی آن‌ها، به بهبود آموزش مجازی کمک بسزایی می‌نماید. شیوع بیماری کرونا و رواج آموزش‌های مجازی، باعث شد که درک کاربران از این نوع آموزش متفاوت شود. در این دو سال مطالعات متعددی پیرامون کیفیت و چگونگی آموزش‌های مجازی در مدارس، دانشگاه‌ها و دروس مختلف صورت گرفته است؛ اما کلاس‌های چندپایه با مختصاتی که پیش‌ازین مطرح شد، در فرایند آموزش مجازی موردبررسی قرار نگرفته‌اند. به همین دلیل، در این پژوهش تلاش شده است

جامعه‌ی آماری موردنظر پژوهش شامل ۱۸۷ نفر از معلمان مدارس ابتدایی چندپایه در سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در استان مرکزی است. به‌منظور انتخاب نمونه پژوهش، ۵ معلم به‌صورت هدفمند انتخاب شدند؛ در نمونه‌گیری هدفمند پژوهشگر تلاش می‌کند بر مبنای اینکه چه نوع اطلاعات خاصی موردنیاز است، نمونه‌ها را انتخاب می‌کند بنابراین در این پژوهش معلمان با توجه به هدف پژوهش دارای این ویژگی‌ها بودند که؛ دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده و بیش از ۷ سال سابقه‌ی تدریس در کلاس‌های چندپایه را داشتند. سپس ۱۰ معلم دیگر از طریق معرفی نقرات قبلی، با ویژگی‌های موردنظر، به‌صورت نمونه‌گیری گلوله برفی شناسایی و مورد مطالعه قرار گرفتند. فرایند مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که اطلاعات بیشتری از مصاحبه‌ها حاصل نشد و تکرار الگوهای داده‌ای مشاهده می‌شد. در پژوهش حاضر، پس از مصاحبه با ۱۵ نفر از مشارکت‌کنندگان، اشباع نظری داده‌ها صورت گرفت. مشخصات شرکت‌کنندگان بدین قرار است:

چگونگی آموزش در کلاس‌های چندپایه در ایام کرونا و آموزش مجازی بررسی شود.

روش

این پژوهش مطالعه‌ای کیفی و از نظر هدف کاربردی و از نوع پدیدارشناسی توصیفی است. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه سازمان‌یافته استفاده شده است؛ بدین‌صورت که فهرستی از سؤالات تهیه شدند اما این امکان برای محقق فراهم بود که در صورت نیاز، در خلال مصاحبه سؤالات پیش‌بینی نشده را نیز مطرح کند. با تمرکز بر پرسش اساسی پژوهش که «آموزش در کلاس‌های چندپایه در ایام کرونا چگونه بوده است؟» سؤالات مصاحبه پیرامون دو محور اصلی تنظیم شدند:

۱. فرایند آموزش در کلاس‌های چندپایه در ایام شیوع بیماری کرونا و آموزش مجازی چگونه انجام می‌شد؟
۲. برای آموزش در کلاس‌های چندپایه در ایام شیوع بیماری کرونا و آموزش مجازی با چه فرصت‌ها و محدودیت‌هایی مواجه شده‌اند؟

جدول ۱.

مشخصات شرکت‌کنندگان در مصاحبه

جنسیت	سابقه تدریس	تحصیلات
۸ نفر زن ۷ نفر مرد	۱ تا ۷ سال	۱۴ تا ۲۱ سال
۶ نفر	۲ نفر	۲ نفر
		۱۰ نفر
		۳ نفر

همانگی‌های لازم با مشارکت‌کنندگان صورت می‌گرفت و سپس با اجازه آن‌ها، متن مصاحبه‌ها جهت تحلیل عمیق‌تر ضبط می‌شد. انجام هر مصاحبه، ۲۰ الی ۴۰ دقیقه به طول می‌انجامید. پس از اتمام هر مصاحبه، متن مکتوب شده به مشارکت‌کنندگان و همکاران ارائه می‌شد تا پایایی داده‌ها تعیین گردد. پس از انجام مصاحبه‌ها، از الگوی کلایزی برای بررسی تجارب مشارکت‌کنندگان استفاده شد که عبارت بود از:

- مطالعه‌ی دقیق مصاحبه‌ها: پس از هر مصاحبه، فایل صوتی آن مکتوب شد و مصاحبه‌ها برای کسب معانی، چندین بار خوانده شد و کدهای اولیه به دست آمدند.

در این پژوهش، از الگوی کلایزی برای بررسی تجارب معلمان چندپایه در ایام کرونا استفاده شد. الگوی کلایزی یکی از روش‌های پدیدارشناسی توصیفی است که طی ۷ مرحله انجام می‌شود: در ابتدا توصیف‌های مشارکت‌کنندگان به‌دقت مطالعه می‌شود، سپس عبارت‌های اصلی استخراج می‌گردد، سپس معانی اصلی تدوین می‌شوند و در مرحله‌ی بعدی این معانی به‌صورت مضمون اصلی تدوین می‌شوند. سپس برای هر یک از مضامین توصیف دقیق نوشته می‌شود و ساختار اساسی پدیده نمایان می‌گردد. با توجه به شیوع بیماری کرونا و محدودیت‌های ناشی از آن، مصاحبه‌ها به دو صورت تلفنی و استفاده از بستر گوگل میت، انجام شد. در ابتدا

مضامین اصلی	مضامین فرعی
معلمان	عدم انگیزه و مهارت تدریس
	کم توجهی به برخی دروس
	کاهش استفاده رویکرد یادگیری از همسالان
	عدم آموزش معلمان
امکانات آموزشی	کمبود امکانات آموزش مجازی
	فقر اقتصادی خانواده‌ها

۱. تغییر ساختار کلاس‌های چندپایه: ماهیت کلاس‌های چندپایه، بر تنوع و وجود چند، پایه‌ی تحصیلی در یک کلاس است. این در حالی است که با شیوع بیماری کرونا و آموزش مجازی، این ماهیت دستخوش تغییر شده است و اساساً عنوان کلاس‌های چندپایه در فضای مجازی را نمی‌توان به این نوع کلاس‌ها اطلاق کرد. این مضمون بر زیر مضمون‌هایی اشاره دارد که ویژگی‌ها و ساختار آموزش در کلاس‌های چندپایه را تغییر یافته نشان می‌دهند.

۱,۱ تفکیک کلاس‌های چندپایه در فضای مجازی: تمامی معلمان شرکت‌کننده در پژوهش بر این امر اشاره کردند که برای سهولت امر تدریس پایه‌های موجود در کلاس خود را در گروه‌های جداگانه در پیام‌رسان‌هایی که جهت آموزش مورد استفاده قرار می‌دهند؛ تقسیم کرده‌اند. کد ۴ می‌گوید: «من سه پایه‌ی چهارم، پنجم و ششم رو داشتم و توی فضای مجازی براشون سه گروه مستقل تشکیل دادم.» کد ۲: «گروه‌های کلاسی من به این صورت بود که همه‌ی دانش‌آموزان از همه‌ی پایه‌هایی که داشتم همگی توی یک گروه کلاسی بودند، اما به علت محدودیت‌هایی که وجود داشت مجبور شدم که برای هر پایه گروه‌های جداگانه‌ای در پیام‌رسان سروش که ما از اون استفاده می‌کردیم تشکیل بدم.» کد ۱: «در ایام کرونا برای بهره‌مندی بهتر دانش‌آموزان از مطالبی که قرار است فراگیرند، گروه‌های جداگانه‌ای برای هر پایه در برنامه‌های مجازی مثل شاد ایجاد کردم و مطالب آموزشی مربوط به هر پایه را ارسال می‌کردم.»

۱,۲ کلاس‌های حضوری جهت تدریس جبرانی: سیاست آموزش و پرورش در ایام شیوع بیماری کرونا برای آموزش در کلاس‌های چندپایه بر ترکیبی از آموزش مجازی و حضوری تاکید داشت. محدودیت‌های آموزش مجازی در

- مرحله‌ی استخراج مضامین اصلی: در این مرحله عبارت‌هایی که مستقیماً به هدف پژوهش مربوط بودند از مصاحبه‌ها استخراج شد.
- فرموله کردن معانی شناخته شده: در این مرحله معنی هر عبارت استخراج شده و به‌عنوان کد به‌دست‌آمده در حاشیه مصاحبه‌ها کدگذاری شدند.
- دسته‌بندی داده‌ها: کدهای استخراج شده دسته‌بندی شدند.
- تلفیق کدها: در این مرحله مضامین اولیه و کدهای استخراج شده در دسته‌های کلی‌تر قرار گرفتند.
- روشن شدن ساختار پدیده مورد مطالعه: در نهایت یک توصیف جامع و تصویر کلی از موضوع حاصل شد.
- اعتبارسنجی نهایی: برای اطمینان از داده‌های حاصل، کدهای به‌دست‌آمده از منظر مشارکت‌کنندگان مورد اعتبارسنجی قرار گرفت.

یافته‌ها

پس از انجام مصاحبه با شرکت‌کنندگان، یافته‌های حاصل از پژوهش در ۵ مضمون اصلی و ۱۷ مضمون فرعی قرار گرفت که در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲

یافته‌های پژوهش

مضامین اصلی	مضامین فرعی
تغییر ساختار کلاس‌های چندپایه	تفکیک کلاس‌های چندپایه در فضای مجازی
	کلاس‌های حضوری تدریس جبرانی
	رفع محدودیت‌های زمانی
	عدم استفاده از مزایای کلاس‌های چندپایه
دانش‌آموزان	افت تحصیلی دانش‌آموزان ضعیف
	عدم مشارکت دانش‌آموزان
	کاهش مسئولیت‌پذیری و خود راهبری دانش‌آموزان
	کاهش روابط اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان
	کاهش نقش معلم یار
والدین	عدم مشارکت والدین
	عدم آشنایی با آموزش مجازی

تعامل و همکاری با یکدیگر؛ اما این مزایا در آموزش‌های مجازی یا کم‌رنگ شده یا به نحوی از میان رفته است. کد ۲: «یه سری حسن‌ها کلاس‌های چندپایه در مقایسه با کلاس‌های تک پایه داره مثل آزادی عمل بیشتر معلم، همکاری دانش‌آموزا با هم که متأسفانه این مزایا تو آموزش مجازی تقریباً از بین رفته».

۲. دانش‌آموزان: دسته‌ی دیگری از مضامین مطرح شده توسط مصاحبه‌شوندگان، پیرامون دانش‌آموزان قرار داشت. زیر مضمون‌های این بخش به مفاهیمی اشاره دارند که بیشترین ارتباط با دانش‌آموزان را نشان می‌دادند.

۲,۱ افت تحصیلی دانش‌آموزان ضعیف: دانش‌آموزانی که در مقایسه با سایرین یادگیری ضعیف‌تری دارند، در فضای مجازی دچار افت تحصیلی بیشتری شدند. معلمان این‌گونه بیان می‌کنند که به علت کاهش یادگیری از همسالان افت تحصیلی دانش‌آموزان ضعیف در کلاس‌های چندپایه‌ی مجازی بیشتر رخ داده است. کد ۱۰: «دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر همیشه دوست دارن مشکلات درسیشون از پایه‌های بالاتر بپرسن، الان تو فضای مجازی هم گروه هاشون جداست و هم اینکه خجالت می‌کشن تو جمع مطرح کنن، همین باعث عقب‌افتادگی درسیشون شده». کد ۶: «آسیب‌هایی که فضای مجازی ایجاد کرده بعضی‌ها مخصوص مدارس روستایی و چندپایه است ولی اکثراً مشترک با مدارس تک پایه است. از مهم‌ترین این آسیب‌ها با توجه به عدم پوشش کامل اینترنت، سواد دانش‌آموزان یک سطح به عقب برگشته مثلاً فراگیر پایه سوم از نظر اطلاعات اندازه فراگیر پایه دوم در شرایط آموزش حضوری اطلاعات داره».

۲,۲ عدم مشارکت دانش‌آموزان: مشارکت دانش‌آموزان در فضای مجازی جهت یادگیری در مقایسه با آموزش‌های حضوری کاهش پیدا کرده است. کد ۱۱: «تو آموزش حضوری بیشتر برای مدیریت کلاس، بچه‌ها رو گروه‌بندی می‌کردم تا هم بتونن به صورت گروهی و مشارکتی تکالیف خواسته شده رو انجام بدن و هم مدیریت زمانی به مراتب بهتر بشه؛ اما تو آموزش مجازی بچه‌ها ساعت‌های متفاوتی به گوشی و نت دسترسی دارن، دیگه همیشه کار گروهی و

کلاس‌های چندپایه که در سایر مضامین به آن‌ها اشاره خواهد شد؛ دلیلی بر ترکیب آموزش مجازی و حضوری بود. کد ۱۰: «کلاس‌های من به صورت مجازی و حضوری بود. حضوری به این صورت که از اول مهر هفته‌ای ۲ الی ۳ روز سر کلاس می‌رفتیم و مجازی هم از شاد و پیام‌رسان‌های داخلی استفاده می‌کردیم». کد ۵: «من ۲ روز در هفته رو به موضوعاتی که نیاز به کلاس حضوری داشت، اختصاص داده بود. مخصوصاً درس‌هایی مثل ریاضی و فارسی. سعی می‌کردم در کلاس‌های مجازی بیشتر انجام تکالیف باشه». کد ۶: «... از طرفی گوشی هم باشه، اینترنت در این مناطق خیلی ضعیفه. به خاطر همین ما در این ایام کرونایی، حداقل هفته‌ای ۲ یا ۳ روز رو حضوری می‌رفتیم. هر جور شده سعی می‌کردیم با رعایت پروتکل‌های بهداشتی، آموزش حضوری رو داشته باشیم و از عقب‌ماندگی تحصیلی دانش‌آموزان جلوگیری کنیم».

۱,۳ رفع محدودیت‌های زمانی: پژوهش‌های گذشته پیرامون آموزش در کلاس‌های چندپایه بر این امر اشاره داشته‌اند که آموزش در این کلاس‌ها همواره با کمبود زمان مواجه است. وجود چند پایه در یک کلاس و حجم زیاد محتوا معلمان چندپایه را با مشکل کمبود وقت روبه‌رو می‌ساخته؛ اما مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر این‌طور بیان کردند که به دلیل انعطاف‌پذیر بودن آموزش در فضای مجازی، محدودیت‌های زمانی که سابقاً وجود داشت تا حد زیادی از میان رفته است. کد ۱۵: «قبلاً که کلاس‌ها حضوری بود هر روز می‌رفتیم مدرسه باز سر کلاس با کمبود وقت مواجه بودیم. چون تعداد پایه‌ها زیاد بود و برای اینکه بخواهیم چندپایه رو به صورت هم‌زمان با هم درس بدیم با کمبود وقت روبه‌رو می‌شدیم، آموزش مجازی هزار تا مشکل داشت اما این یه حسن داشت که کمبود وقت نداشتیم». کد ۱۳: «گروه‌های کلاسی جداگانه که تشکیل دادم، دیگه اون مشکل زمان کمی که تو کلاس‌های حضوری داشتم رو اینجا نداشتیم».

۱,۴ عدم استفاده از مزایای کلاس‌های چندپایه: کلاس‌های چندپایه ویژگی‌هایی دارند که برخی از آن‌ها از مزایای این کلاس‌ها محسوب می‌شوند؛ مانند یادگیری از سایر پایه‌ها،

می‌کنم. به نظر من آموزش غیرحضوری به رشد عاطفی او‌نها هم لطمه زده».

۲,۵ کاهش نقش معلم یار: از جمله ویژگی‌های کلاس‌های چندپایه که به دانش‌آموزان آن مرتبط می‌شود، وجود فردی به‌عنوان معلم یار یا همیار معلم است که معمولاً معلم آن را از میان دانش‌آموزان قوی و از پایه‌های تحصیلی بالاتر انتخاب می‌کند. بررسی‌های گذشته نشان می‌دهد همیار معلم در کمک به دانش‌آموزان برای یادگیری مؤثرتر نقش پررنگی دارد. این در حالی است که معلمان شرکت‌کننده در مصاحبه به این موضوع اشاره کردند که نقش معلم یار در آموزش مجازی بسیار کاهش داشته است. کد ۴: «الان دیگه از معلم یار هم نمیشه درست استفاده کرد. قبلاً معلم یار توی مدیریت و نظم کلاس، زنگ‌های ورزش و امثال این کمک می‌کرد». کد ۲: «بهترین راه‌حل برای کمبود وقت، معلم یار بود البته الان که دیگه مشکل وقت ندارم».

۳. والدین: از مضامین اصلی که از تحلیل مصاحبه‌های معلمان شرکت‌کننده در مصاحبه به دست آمد، نقش والدین در آموزش مجازی است که به دلایل مختلف نقش مثبتی در این آموزش نداشته‌اند. زیر مضمون‌های این مضمون شامل:

۳,۱ عدم مشارکت والدین: والدین دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه به علت عدم شناخت و آگاهی از آموزش به‌خصوص آموزش مجازی، با معلمان و دانش‌آموزان مشارکت نداشته‌اند. غالب والدین آموزش مجازی را به‌نوعی تعطیلی آموزش قلمداد کرده‌اند. کد ۸: «پدر و مادرها سواد استفاده از رسانه‌ها رو ندارند. مادرها درگیر ماست و پنی‌ر درست‌کردن و پدرها مشغول دامپروری، نمیشه ازشون انتظار داشت روی درس بچه‌ها نظارت کنن». کد ۱۳: «والدین آگاهی ندارند و به‌سختی در مورد مسائل اخلاقی و اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان با معلم همکاری می‌کنن».

۳,۲ عدم آشنایی با آموزش مجازی: والدین دانش‌آموزان به علت کم‌سوادی یا بی‌سوادی با آموزش مجازی بیگانه بوده و شناختی نسبت به این نوع آموزش ندارند. کد ۲: «تو مدارس تک‌پایه‌ی شهری هم والدین خیلی در استفاده از

مشارکتی ازشون بخوام». کد ۷: «تو آموزش مجازی برخی روش‌ها مخصوصاً کلاس‌های چندپایه نمیشه انجام داد. من قبلاً از روش‌های تلفیقی خیلی استفاده می‌کردم مثلاً از پایه‌های مختلف باهم گروه می‌شدن و یه موضوعی که مرتبط با همه پایه‌ها باشن رو شروع می‌کردم و او‌نا هم با مشارکت هم یاد می‌گرفتن».

۲,۳ کاهش مسئولیت‌پذیری و خود راهبری دانش‌آموزان: پژوهش‌های گذشته و البته توضیحات معلمان حاضر در پژوهش بر این امر تاکید کرده‌اند که از جمله ویژگی‌های دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه مسئولیت‌پذیری بالای آن‌هاست. این در حالی است که آموزش در فضای مجازی میزان مسئولیت‌پذیری این دانش‌آموزان را کاهش داده است. کد ۶: «بچه‌های چندپایه خیلی مسئولیت پذیرن. به‌قول معروف بزرگ‌ترها نسبت به کوچک‌ترها احساس مسئولیت دارن. هم سعی می‌کنن راهنمایشون کنن و هم تلاش می‌کنن او‌نا چیزی کم و کسر نداشته باشند. من واقعاً این رو حس می‌کنم که توی فضای مجازی این حس مسئول بودن نسبت به هم کم شده». کد ۱۰: «حس مسئولیت و صمیمیت در کلاس‌های چندپایه برجسته است، به‌شرط حضوری بودن آموزش».

۲,۴ کاهش روابط اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان: دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه از گروه‌های سنی و جنسی متفاوتی هستند. همین امر روابط اجتماعی و عاطفی قوی میان آن‌ها ایجاد می‌کند. کلاس درس برای آن‌ها کلاس زندگی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در آموزش مجازی، این روابط کمتر شده است. کد ۱۱: «تو این کلاس‌ها دانش‌آموزان کوچک‌تر چه دختر چه پسر همگی تو یک کلاس هستن؛ مثلاً جعفر کلاس ششم من نقش برادر بزرگ‌تر و سیما که کلاس چهارم بود نقش خواهر بزرگ‌تر رو داشت. کلاس‌های چندپایه مثل خانواده‌اند؛ اما آموزش مجازی این خانواده رو آگه‌نگم از بین برد، باید بگم خیلی کم‌رنگش کرد». کد ۹: «از نکات مثبت کلاس‌های چندپایه همینه که دانش‌آموزان با تفاوت‌های که دارن از همین در کنار هم بودن‌ها برای رشد اجتماعی و عاطفیشون استفاده

خوندی مثل هدیه و مطالعات رو برای مجازی می داشتم و براشون فیلم و عکس ارسال می‌کردم و تو روزهای حضوری درس‌های مهم‌تر مثل ریاضی و فارسی رو کار می‌کردم». کد ۱: «درس‌های ریاضی و فارسی و علوم را مفصل‌تر از بقیه درس‌های شفاهی توضیح میدم. برای کلاس ششمی‌ها درس کار و فناوری به دلیل نبود امکانات کافی بی‌معنی هستش و امکان تدریسش نیست».

۴,۳ کاهش استفاده از رویکرد یادگیری از همسالان: در کلاس‌های چندپایه معلم این امکان را دارد که از رویکرد یادگیری از همسالان استفاده کند. به این طریق که دانش‌آموزان قوی در پایه‌های بالا به دانش‌آموزان ضعیف در پایه‌های پایین آموزش دهند. بررسی‌های گذشته نشان می‌دهد این رویکرد در تقویت یادگیری دانش‌آموزان بسیار مؤثر بوده است؛ اما در آموزش مجازی به‌خصوص با گروه‌بندی کردن دانش‌آموزان در پایه‌هایی جداگانه معلم این امکان را از خود دریغ کرده‌اند. کد ۷: «توی کلاس‌های حضوری مثلاً وقتی دانش‌آموز ششم دارم، وقتی دارم برای پایه پنجم درس میدم، مشکلات دانش‌آموزان ششمی که از سال قبل داشتن رفع می‌شه، اما توی کلاس مجازی این‌طوری نیست».

۴,۴ عدم آموزش معلمان: در دوره‌های تربیت معلم هیچ‌گاه احساس نیاز جهت آموزش معلمان برای آموزش در فضای مجازی وجود نداشته است؛ بنابراین معلمان چه در کلاس‌های تک پایه و چه در کلاس‌های چندپایه مهارت‌های استفاده از نرم‌افزارهای متنوع آموزشی را دریافت نکرده‌اند. کد ۹: «ما در دوره‌های دانشگاه هیچ‌وقت درسی یا واحدی نداشتیم که روی آموزش مجازی کار کنه. من هرچی که الان بلدم به‌ناچار برای رفع نیاز این ایام خودم یاد گرفتم». کد ۱۵: «استفاده از برخی از برنامه‌ها رو مثل این شات و برنامه‌های ادیت فیلم و عکس که بتونم حجمشون کم کنم، کم‌کم که دیدم کرونا جدی شده و نمی‌ره یاد گرفتم و گرنه آموزشی تو این زمینه در کار نبوده». ۵. امکانات آموزشی: مضمون اصلی نهایی، به امکانات آموزشی اشاره دارد. از کمبود امکانات آموزشی در کلاس‌های چندپایه همواره به‌عنوان یک معضل یاد شده

آموزش مجازی وارد نیستن چه برسه به مدارس چندپایه روستایی». کد ۷: «تا قبل از کرونا تلویزیون و انواع رسانه از بدی فضای مجازی می‌گفتن حالا یک‌دفعه از مزایایی اون میگن، والدین روستایی کارکردن با این فضا رو پیش‌ازین بد می‌دونستن و حالا که میخوان ازش استفاده کنن، باهاش آشنا نیستن».

۴. مضمون دیگری که از تحلیل مصاحبه با معلمان شرکت‌کننده به دست آمد، به ویژگی‌ها و توانایی‌های معلمان اشاره دارد.

۴,۱ عدم انگیزه و مهارت تدریس: تدریس در کلاس‌های چندپایه به نسبت کلاس‌های تک پایه نیازمند توانایی بیشتری است. معلم می‌بایست با مدیریت کلاس درس آشنایی کامل داشته باشد و بتواند به نحو مطلوبی چندپایه در یک کلاس را آموزش دهد. مهارت تدریس در کلاس‌های چندپایه با مجازی شدن آموزش اهمیت بیشتر پیدا می‌کند. معلم می‌بایست علاوه بر مهارت تدریس در یک کلاس چندپایه، مهارت استفاده از فضای مجازی و امکانات آن را در تدریس دارا باشد. کد ۱۲: «به نظر من شرط مهم برگزاری هرچه بهتر و مفیدتر این نوع کلاس‌ها، تسلط معلم به همه دروس و همه کتاب‌ها و روش‌های تدریس در همه‌ی پایه‌هاست. حالا که آموزش مجازی شده تسلط معلم به فضا و امکانات آموزش مجازی هم باید بالا باشه در غیر این صورت تدریس موفق نخواهد داشت». کد ۶: «تدریس در زمان کرونا نسبت به کلاس‌های حضوری سخت‌تر شده و ربطی به تک پایه و چندپایه بودن کلاس هم نداره اما چیزی که مسلمه، تدریس مجازی دانش‌آموزان چندپایه به‌مراتب خیلی سخت‌تر از کلاس‌های تک پایه است. مخصوصاً آگه معلم استفاده از امکانات و فناوری‌ها رو بلد نباشه».

۴,۲ کم‌توجهی به برخی دروس: اتفاقی که غالباً در کلاس‌های چندپایه رخ می‌دهد، عدم توجه به برخی دروس نظیر هدیه‌های آسمانی و مطالعات اجتماعی است. این اتفاق با مجازی شدن آموزش پررنگ‌تر شده است. برخی دروس به کل از فرایند آموزش خارج شده‌اند مانند تفکر و پژوهش و کار و فناوری پایه‌ی ششم. کد ۱۴: «درس‌های

بحث و نتیجه‌گیری

در تحلیل اظهارات ثبت شده در فرایند مصاحبه‌ها، مضامینی استخراج شده که به ویژگی‌های معلمان، دانش‌آموزان و والدین در ایام شیوع بیماری کرونا اشاره داشت؛ اما یکی از اصلی‌ترین مضامین استخراج شده تغییر در ساختار کلاس‌های چندپایه است. جهت سهولت در امر تدریس معلمان گروه‌های کلاسی به‌ازای هر پایه‌ی تحصیلی که داشته‌اند، تشکیل داده‌اند. گروه‌بندی‌هایی که پایه‌های تحصیلی موجود در یک کلاس را از یکدیگر جدا می‌کند سبب شده است هم معلمان و هم دانش‌آموزان از مزایا و امکانات کلاس‌های چندپایه محروم شوند. غفوری و کریمی (۱۳۹۷) زمانی که به بررسی تجارب زیسته معلمان در رابطه با مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه پرداختند، دریافتند که امکاناتی نظیر استفاده از دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر، تثبیت یادگیری از طریق همیار معلم، توسعه مهارت‌های اجتماعی در کلاس‌های چندپایه وجود دارد؛ این در حالی است که نتایج این بررسی نشان می‌دهد، آموزش‌های مجازی کلاس‌های چندپایه را از امکانات همیار معلم و توسعه مهارت‌های اجتماعی محروم ساخته است و با تفکیک پایه‌ها از یکدیگر در کلاس مجازی دیگر امکان بهره‌مندی از یادگیری توسط دانش‌آموزان پای‌های بالاتر؛ نیز از میان‌رفته است. بنا بر یافته‌های پژوهش‌های پیشین (بشیری و همکاران، ۱۳۹۶؛ رستمی، ۱۳۹۸؛ فضلی، ۱۳۸۹)، کلاس‌های چندپایه بیشتر از آنکه محدودیت باشد یک فرصت است که امکان رشد همه‌جانبه عاطفی، اجتماعی، تحصیلی، اخلاقی دانش‌آموزان را بیشتر از کلاس‌های تک پایه فراهم می‌کند. این در حالی است که نتایج پژوهش حاضر حکایت از آن دارد، معلمان با تبدیل کلاس‌های چندپایه به تک پایه در فضای آموزش مجازی این فرصت‌ها را از میان برده‌اند. ازجمله مزایایی که پژوهش‌های گذشته برای کلاس‌های چندپایه مطرح کرده‌اند (Kilik & Abay, 2010)؛ افزایش حس مسئولیت‌پذیری در میان دانش‌آموزان، بهبود روابط اجتماعی در میان آن‌هاست. نتایج نشان می‌دهد این محسنات در آموزش مجازی کمتر شده است. عدم تعامل دانش‌آموزان با گروه‌های سنی متفاوت، با توانایی‌ها و سطح علمی متفاوت؛ دانش‌آموزان

است. با مجازی شدن آموزش کمبود امکانات آموزشی به مهم‌ترین معضل آموزش در این کلاس‌ها تبدیل شده است. ۵,۱ کمبود امکانات آموزش مجازی: آموزش مجازی در کمترین حالت خود نیازمند اینترنت و دسترسی دانش‌آموزان به گوشی هوشمند است. این در حالی است که سرعت نت در مکان‌های شهری نیز با کندی مواجه است و طبق نظر معلمان؛ آموزش مجازی در مناطق محروم بی‌معنی است. کد ۱: «دانش‌آموزان اینجا اصلاً به اینترنت و کتابخانه و مجله و امثال این دسترسی ندارند.» کد ۹: «... اصلاً گوشی هم باشه، اینترنت تو این مناطق خیلی خیلی ضعیفه. دانلود محتوای الکترونیکی تقریباً براشون غیر ممکنه.» کد ۱۴: «ما قبلاً هم با کمبود امکانات روبه‌رو بودیم به‌خصوص برای درس‌هایی مثل ریاضی و علوم. یک سری ابزارها اصلاً وجود نداره. من یا خودم خرید می‌کردم یا از هر چیزی که اطرافمون بود استفاده می‌کردیم. الان که دیگه هیچی.» کد ۳: «از ۶ تا شاگرد من، ۴ تاشون به کلاس مجازی دسترسی داشتن که اون هم کندی اینترنت نمی‌داشت کاری از پیش بره.»

۵,۲ فقر اقتصادی خانواده‌ها: این موضوع نیز با مجازی شدن آموزش به معضل بزرگ آموزش تبدیل شده است. در کلاس‌های حضوری نیز، غالباً به علت نیاز مالی خانواده‌ها دانش‌آموزان غیبت‌های طولانی داشته و به کمک خانواده‌ها جهت تأمین معاش می‌پرداختند. در آموزش مجازی فقر خانواده‌ها امکان تهیه گوشی هوشمند و یا تأمین هزینه‌های اینترنت از آن‌ها سلب کرده است. کد ۵: «کرونا خیلی به ضرر بچه‌ها چندپایه شده. والدین خیلی ازشون کار می‌کشن. کارهای کشاورزی، کارهای خونه. چاره‌ای هم ندارند. وضعیت اقتصادیشون خوب نیست.» کد ۸: «والدین اینجا بیشتر به‌جای محبت کردن و کمک‌کردن به بچه‌ها فقط ازشون کار می‌کشن. حتی با اینکه خیلی هاشون توانایی انجام کارهای سنگین ندارند اما مجبورن که کمک کنن.» کد ۱۰: «خانواده‌ها به‌خاطر مسائل اقتصادی قادر به تهیه گوشی هوشمند نیستن، گوشی هاشون ساده است و فقط برای تماس گرفتن هست و امکان نصب شاد و امثال این‌ها رو ندارند.»

چالش‌های کلاس‌های چندپایه مطرح کرده‌اند. بنا بر یافته‌های پژوهش‌های گذشته، در کلاس‌های چندپایه برخی دروس کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند و معلمان بیشتر زمان خود را بر روی دروس ریاضی، علوم و فارسی صرف می‌کنند. در این پژوهش نیز، مشارکت‌کنندگان به این موضوع اشاره داشتند. به نظر می‌رسد طراحی دروسی با شرایط خاص کلاس‌های چندپایه جهت رفع برخی از معضلات معلمین و دانش‌آموزان کارساز باشد. پیش‌ازین نیز طاهری زاده و شعبانی (۱۳۹۸) در بررسی برنامه درسی بومی‌شده و ضرورت کلاس‌های چندپایه به این نتیجه دست‌یافته بودند که ضرورت کلاس‌های چندپایه یکی از جنبه‌های مغفول برنامه درسی ملی است و با توجه به وجود این کلاس‌ها در نظام آموزشی رسمی کشور ما ارائه ساختارها و پشتیبانی‌های لازم جهت آموزش کیفی در این شرایط ضروری به نظر می‌رسد؛ بررسی‌های انجام شده در این پژوهش با نتایج این بررسی همسو بوده است.

بنا بر نتایج این بررسی؛ آموزش در کلاس‌های چندپایه به‌صورت مجازی، خطر افت بیشتر کلاس‌های چندپایه و تعطیلی آموزش در مناطق محروم را در پی دارد و این امر تلنگری است برای اصلاح برنامه درسی ملی و رفع مشکلات ساختاری آموزش در کلاس‌های چندپایه؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود برنامه درسی خاص و ویژه برای کلاس‌های چندپایه تنظیم شود که با شرایط زمانی و محدودیت‌های این مناطق سازگار باشد که علاوه بر تحقق اهداف نظام آموزشی، نیازهای ویژه دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه را نیز تأمین نماید. همچنین بر اساس یافته‌های حاصل از این بررسی لزوم تأمین امکانات آموزشی به جهت از دست رفتن ظرفیت‌های دانش‌آموزان محروم؛ بیش از گذشته ضروری می‌نماید؛ لذا پیشنهاد می‌گردد امکانات آموزشی نظیر گوشی هوشمند و دسترسی مناسب به اینترنت در این مناطق فراهم گردد تا در صورت ایجاد شرایطی نظیر شیوع بیماری که در سال‌های اخیر اتفاق افتاد؛ بخش مهمی از دانش‌آموزان مناطق محروم از آموزش بازمانند. همچنین به سایر پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌شود از نگاه و تجربه‌ی دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه، آموزش‌های مجازی را تحلیل نمایند. باشد که از نتایج پژوهش‌های آتی، در کنار این پژوهش برای

را از فرصت یادگیری از یکدیگر محروم کرده است. از سوی دیگر محدودیت‌ها و نواقصی که در این ایام بر آموزش کلاس‌های چندپایه سایه انداخته است بیشتر ناشی از ضعف امکانات آموزشی بوده که در عمل آموزش مجازی در مناطق محروم را غیرممکن کرده است. کلاس‌های چندپایه غالباً در مناطق روستایی و محروم ایجاد می‌شود و در این مناطق امکانات آموزشی با محدودیت‌های شدیدی مواجه است. دسترسی به اینترنت امکان‌پذیر نیست و در صورت وجود اینترنت به علت کندی سرعت، امکان دانلود محتوای الکترونیکی محدود است. دغدغه‌ی اکثریت والدین در این مناطق تلاش برای امرارمعاش بوده و مشکلات اقتصادی خانواده‌ها امکان تهیه ملزومات آموزش مجازی نظیر گوشی هوشمند و بسته‌های اینترنتی را نمی‌دهد. به همین دلیل دانش‌آموزان ملزم به مشارکت در تأمین معاش خانواده بوده و زمان کمی برای بهره‌مندی از آموزش مجازی دارند. همچنین با مجازی شدن آموزش تصور خانواده‌ها بر تعطیلی یا کاهش آموزش است به همین دلیل از انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری کاسته شده است. علاوه بر عدم مشارکت دانش‌آموزان، عدم همکاری والدین در آموزش‌های مجازی نیز مطرح است، در خوش‌بینانه‌ترین حالت، والدین در صورت تمایل به مشارکت در امر آموزش، سواد استفاده از آن را دارا نیستند. فضای مجازی تا پیش‌ازین فضای مسمومی بود که استفاده از آن موجبات انحراف فرزندان را فراهم می‌کرد و حال می‌بایست از آن به‌عنوان ابزاری جهت آموزش استفاده کرد. بخش دیگری از مضامین به ویژگی‌های معلمان اشاره داشت که در رأس این ویژگی‌ها عدم مهارت تدریس و انگیزه نداشتن معلم جهت تدریس در فضای مجازی است. طبق اظهارات مصاحبه‌شوندگان دوره‌های توانمندسازی معلمین در این ایام یا صورت نگرفته یا به‌صورت محدود انجام شده است در نتیجه توانایی آن‌ها نیز برای استفاده از آموزش مجازی ارتقا نداشته و بیشتر از تلاش‌های شخصی‌شان نشئت گرفته است. این بخش از یافته‌ها همسو با پژوهش بدری و همکاران (۱۴۰۰) است که به بررسی تجارب زیسته معلمان از آسیب‌ها و چالش‌های برنامه درسی کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی پرداختند، آن‌ها نیز عدم توانمندی معلمان را به‌عنوان یکی

سلیمانی، ن.، و حدادیان، ا.، و شهرابی، ک. (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه پیشرفت تحصیلی و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه و عادی در مدارس ابتدایی، رهبری و مدیریت آموزشی، (۴)، ۱۲۹-۱۴۴.

صمدیان، ص. (۱۳۹۱). شیوه اداره و تدریس در کلاس‌های چندپایه. تبریز: انتشارات بوی جوی مولیان.
طاهری زاده، س.، و شعبانی، ر. (۱۳۹۸). برنامه درسی بومی شده، ضرورت انکارناپذیر برای کلاس‌های چندپایه، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، (۶۳)، ۷۷-۷۶۶.

عباسی، ف.، و حجازی، ا.، و حکیم‌زاده، ر. (۱۳۹۹). تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد): یک مطالعه پدیدارشناسی، تدریس پژوهی، (۲)، ۸-۲۴.

فضلی، ر. (۱۳۸۹). شش نکته‌ی کلیدی برای تدریس در کلاس‌های چندپایه، رشد آموزش ابتدایی، (۱)، ۳۶-۳۸.
مرتضوی زاده، س. (۱۳۸۸). مدیریت کلاس درس چندپایه چشم‌اندازی به تلفیق برنامه‌های درسی، تکنولوژی آموزشی، (۷)، ۳۸-۴۴.

کریمی، م.، و غفوری، خ. (۱۳۹۷). مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه بر اساس تجارب زیسته معلمان کلاس‌های چندپایه، توسعه‌ی حرفه‌ای معلم، (۲)، ۵۹-۷۴.

نوابی نژاد، ش.، و مددی امام‌زاده، ز.، و کدیور، پ. (۱۳۸۵). بررسی و مقایسه مهارت‌های اجتماعی، عزت‌نفس و پیشرفت درسی بین دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه و تک پایه (مدارس ابتدایی)، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، (۲)، ۲۷-۴۴.

References

- Abbasi, F., Hejazi, E., Hakimzade, R. (2020). Lived Experience of Elementary School Teachers about The Opportunities and Challenges of Teaching in the Educational Network of Students (SHAD): A Phenomenological Study. *Journal of Teaching Research*, 8 (3), 1-24. [In Persian].
- Aghazade, M. (2010). *An applied guide to the new teaching methods*. Tehran: Meraat. [In Persian].
- Aksoy, N. (2008). Multi grade Schooling in Turkey: An Overview, *International Journal of Educational Development*, Vol 28(2), pp. 218-228.
- Badri, R., Mahmado, F., Imanzadeh, A., Adib, Y. (2021). Teachers' Lived Experiences of Harms and Curriculum Challenges in Elementary Multi-Grade Classrooms (Phenomenological Studies). *Journal of Teaching Research*, 9 (1), 135-153. [In Persian].

بهبود آموزش در کلاس‌های چندپایه استفاده شود. لازم به ذکر است پژوهشگر در این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز روبه‌رو بوده است، از جمله عدم دسترسی به معلمان سایر استان‌ها که تعمیم‌پذیری نتایج را افزایش می‌داد اما محقق برای رفع این محدودیت از یک مطالعه‌ی موردی استفاده نمود و علی‌رغم فهم عمیق موضوع در یک بررسی موردی؛ نتایج حاصل از آن قابل تعمیم نیست؛ لذا پیشنهاد می‌شود محققین دیگر این موضوع را در سایر مناطق مورد مطالعه قرار دهند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

منابع

- آقازاده، م.، و فضلی، ر. (۱۳۸۹). *راهنمای آموزش در کلاس‌های چندپایه*. تهران: آبیژ.
- بشیری حدادان، ک.، و محمودی، ف.، و رضاپور، ی. (۱۳۹۶). توصیف تجارب و ادراک معلمان و کارشناسان از آموزش در کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی مناطق روستایی کلیر. *پژوهش‌های آموزش و یادگیری*، (۷)، ۱۰۷-۱۲۰.
- بدری، ر.، و محمودی، ف.، و ایمان‌زاده، ع.، و ادیب، ی. (۱۴۰۰). تجارب زیسته معلمان از آسیب‌ها و چالش‌های برنامه درسی کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی (مطالعه‌ای پدیدارشناسی)، تدریس پژوهی، (۱)، ۹-۱۴۶.
- بهمن‌نیا، س.، و محمودیان آذر، ت. (۱۳۹۶). شیوه اداره و مدیریت کلاس درسی چندپایه، *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، (۳)، ۱۳۵-۱۴۴.
- حمیدی زاده، ک.، و امیری چرمهینی، ز. (۱۴۰۰). واکاوی تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از کارورزی در دوران کرونا، *پژوهش در تربیت معلم*، (۴)، ۴۲-۶۰.
- خاکزاد، ف.، و دهقانی، م.، و رزی، ج. (۱۳۹۵). بررسی و مقایسه یادگیری ضمنی و پیشرفت تحصیلی در کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی، *پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، (۱)، ۵۶-۴۱.
- رحمانی، ع. (۱۳۹۶). مدیریت زمان در کلاس‌های چندپایه، *مطالعات آینده‌پژوهی و سیاست‌گذاری*، (۳)، ۵۰-۵۵.
- رستمی، م.، و رستمی، ح.، و غلامی، ف. (۱۳۹۸). مدیریت و برنامه‌ریزی در کلاس‌های چندپایه. مشهد: جالینز.

- Nvabi, S., Madadi, Z., Kadivar, P. (2006). Assessment and comparison of social skills, self-esteem and academic achievement among students in multi-grade and single-grade classes (elementary schools). *Journal of Research in education issues*, (2), 27-44. [In Persian].
- Taherizade, S., Shabany, R. (2019). Localized curriculum, undeniable necessity for multigrade classes. *Research in curriculum planning*, 16 (63), 66-77. [In Persian].
- Proehl, R. A. Douglas, S. Elias, D. Johnson, A. H. & Westsmith, W. (2013). A collaborative approach: Assessing the impact of multi-grade classrooms. *Journal of Catholic Education*, 16(2), 417-440.
- Öztürk, M. Yılmaz, G. K. Akkan, Y. & Kaplan, A. (2015). Computer Applications with the Related Facts in Multi-Grade: Teachers Opinions. *Journal of Education and Human Development*, 4(2), 158-170.
- Rhmani, A. (2017). Time management in multigrade classrooms, *Quarterly Journal of Future studies, research and policy making*, (3), 40-55. [In Persian].
- Rostami, M., Rostami, H., Gholami, F. (2019). *Management and planning in multi-grade classes*, Mashhad. Jaliz. [In Persian].
- Samadiyan, S. (2006). *Method of organizing and teaching multigrade classes*. Tehran: Moallef. [In Persian].
- Soleymani, N., Haddaiyan, A., Shahrabi, K. (2010). Assessment and comparison of academic achievement and social skills of students in multi-grade and regular classes in primary schools. *Quarterly Journal of Educational Leadership and Administration*, 4(4), 129-144. [In Persian].
- Wallace, J.S; Masvet, G.B. (2005). *Handbook for multi grade teachers*. Translation: A, Zarafshan. Tehran: Madrese.
- Bahmannia, S., Mahmodiyan, T. (2017). How to manage and manage a multi-grade classroom. *Journal of Studies in Psychology and Educational Sciences*, (3), 135- 144. [In Persian].
- Bashiri Haddadan, G., Mahmodi, F., Rezapoor, Y., Adib, Y. (2015). Describing the Experience and Perception of Teachers and Experts from Education in Multi-grade Classes of Primary Schools in Rural Areas of Kalibar. *Journal of Teaching and learning research*, 2 (7), 120-170. [In Persian].
- Fazli, R. (2010). Six key points for teaching in multigrade classes. *Journal of The growth of elementary education*, 14 (1), 36-38. [In Persian].
- Hamidzadeh, K., Amiri Charmahini, Z. (2021). An analysis of the Students' Experience of Farhangian University from the internship course of COVID-19 Pandemic Conditions. *Quarterly Journal of Research in Teacher Education*, 4(4), 42-61. [In Persian].
- Karimi, M., Ghafory, K. (2018). Advantages and limitations of multigrade classes based on the lived experiences of teachers of multigrade classes, *Journal of Teacher career development*, 3(2), 59-74. [In Persian].
- Khakzad, F., Dehghani, M., Razi, J. (2016). Comparison of implicit learning and academic achievement in multiple grade classes in primary schools. *Journal of Applied psychological research*, 7(1), 41-56. [In Persian].
- Kilik, D., Abay, S. (2010). Primary School Teacher' Opinions on Problems Facing in the Process of Teaching and Learning in the Multi Grade Classrooms. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(3), 623-654.
- Mortazavizadeh, S. (2010). Multi-grade Classroom Management Vision to integrate curricula. *Journal of Educational technology*, (7), 38-44. [In Persian].